

NORDISKE STUDIER I LEKSIKOGRAFI

Titel:	Nordisk barneordbok på nett	
Forfatter:	Torbjørge Breivik	
Kilde:	Nordiska Studier i Lexikografi 11, 2012, s. 150-156 Rapport från Konferens om lexicografi i Norden, Lund 24.-27. maj 2011	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/nsil/issue/archive	

© Nordisk forening for lexicografi

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre Nordiske studier i lexicografi (1-5) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Nordisk barneordbok på nett

Torbjørn Breivik

The Nordic Dictionary for Children is an electronic dictionary consisting of approximately 3,400 entries in each of the three Scandinavian languages, Danish, Norwegian (Bokmål and Nynorsk) and Swedish. Each entry has a short written text (e.g. definition, example). All entries including the short text will be recorded so that the users can listen to them. When one is working with the neighbouring languages in Scandinavia the pronunciation often causes interference problems which blur the understanding. The dictionary is intended for children from 12 years upwards, it is for free use on Internet and as an app for the iPhone. It is intended as a resource in the teaching of neighbouring languages in school, which is part of the curriculum in Scandinavia from undergraduate level onwards. Users knowing Faroese, Icelandic, Greenlandic, Finnish or Northern Sami may use their own language for searching, but the hits will be in one of the Scandinavian languages. The project is part of the campaign to maintain inter-Nordic language understanding among children and young people. It has Nordic funding and is edited by three seniors from the Language Councils in Scandinavia. The dictionary will be launched in August 2012.

Nøkkelord: Elektronisk, skandinavisk, barneordbok med lyttfunksjon.

Nordisk barneordbok på nett vil være en ressurs i nabospråksundervisninga i skolen i Danmark, Norge og Sverige. I fase to utvides boka til brukere fra de andre språkområdene i Norden. Ordboka vil ha flerspråklig søking: brukerne kan søke fra eget språk og velge om de vil se hva ordet heter på ett eller flere av de tre basisspråkene (dansk, norsk (bokmål og nynorsk) og svensk). Målgruppa er primært barn fra ca. 12 år og oppover. Ordboka skal inneholde et grunnleggende ordforråd med tillegg av hverdagsord for målgruppa. Oppslagsordene og en kort forklaring skal bli mulig både å lese og å lytte til, og boka vil kunne brukes på flere plattformer. Prosjektet er knyttet til Nettverket for språknemndene og inngår som en del av den nordiske språkkampanjen.

Hvorfor en nettordbok for barn i Norden?

Gjennom Nordisk språkkampanje 2011 understreker Nordisk ministerråd at de ønsker å synliggjøre nordiske språk og nordisk kultur med fokus på språkforståelse. Ministerrådet ønsker at barn og unge skal bli oppmerksomme på fordelene med nordisk språkforståelse, og de støtter prosjekter og tiltak som kan gi lærere noen redskaper til å nå dette målet. Samarbeidsministrene som vedtok å sette i gang den nordiske språkkampanjen, uttalte at ”vi må gi de unge lyst til å lære de skandinaviske språkene fordi det åpner en helt ny verden for dem” (Nordisk ministerråd).

Ideen om en nettordbok for barn som skal lære seg å forstå andre nordiske språk, dukket opp gjennom diskusjoner om hva som kunne gjøres for å realisere den nordiske språkdeklarasjonens målsetting om nordisk språkforståelse. Undersøkelsen ”Håller språket ihop Norden?” (Delsing & Lundin Åkesson 2005) viser at det står dårlig til med ungdommers nabospråksforståelse i Danmark, Norge og Sverige. Undersøkelsen sammenligner resultatene med en nesten tretti år gammel undersøkelse (Maurud 1976) og finner at det har gått nedover med nabospråksforståelsen blant ungdom. Undersøkelsen fra 2005 viser imidlertid at det er håp: de ungdommene som antas å ha mest kontakt med nabolandene, forstår litt mer enn de som ikke har den typen kontakt.

I Danmark, Norge og Sverige er det nordiske og nabospråksforståelse en del av læreplanene for grunnskolen. Fra elevene er 11–12 år, skal de bli kjent med nabospråkene. Kravene til lesing og forståelse øker med klassetrinnene til at norske elever i videregående skole (gymnasiet) skal kunne gjøre rede for nordisk språkpolitikk – intet mindre! Noen av oss fant ut at vi kunne senke ambisjonsnivået litt, se hva dagens ungdom bruker av hjelpemidler i skolearbeidet, og dermed var ideen om en nettbasert ordbok født.

Det finnes mye litteratur og mange opplegg for nabospråksundervisning tilgjengelig for lærere (f.eks. på nettsidene til Nordisk språkkoordinasjon). Bøynen for de fleste lærere er tid, og det å finne materialet som er der ute. En undersøkelse som Språkrådet i Norge gjennomførte høsten 2010 blant norsklærere i ungdomsskolen og videregående skole, viser at kompetansen i nabospråksundervisning varierer. Holdningen til emnet er ofte negativ hos dem som har dårligst kompetanse i det (Språkrådet i Norge: www.sprakradet.no/Tema/Skole/).

Med dagens teknologi tilgjengelig vil en trykt ordbok neppe bli tatt i bruk av barn og unge. Bokhylla er ikke det første stedet ungdom går til for å lete når det er noe de vil vite – de går til nettet, og de surfer gjerne via mobilen. En ordbok må derfor være tilgjengelig på disse mediene om den skal bli brukt. I tillegg bør den ha et brukervennlig grensesnitt og noen fasiliteter som gjør den ekstra attraktiv.

Innhold

Oppslagsordene i ordboka er fra basisordforrådet og fra emneområder vi antar barn er opptatt av. Ordene får korte forklaringer, og forklaringene skrives etter co-build-systemet, som betyr at oppslagsordet gjentas i den korte forklaringen som følger. Det som særlig vil skille denne nettordboka fra andre, er at vi legger til lyd: alle oppslagordene og forklaringene blir lest inn. Brukerne kan da lytte til uttalen og forklaringen av ordet samtidig som de leser den på skjermen. Oversettelse av innholdet til de andre språkene i Norden gir mulighet for at brukerne kan søke på eget språk og se og høre hva ordet heter på dansk, norsk (bokmål og nynorsk) og svensk. Ord og forklaringer vil bli lest inn på disse tre språkene.

Basisordforrådet er ikke nødvendigvis forskjellig i dansk, norsk og svensk. Det er flust av fellesord som skiller seg lite når det gjelder skrivemåte, men kan gjøre det når det gjelder bøyingsmåter og noen ganger når det gjelder betydning. Vi har lagt vekt på å få med ord fra temaområder som samfunnsliv, kultur, skolehverdag, fritid, natur, slang, medie verden samt en del faste ord og vendinger. Barnelitteraturen har f.eks. ulike tradisjoner når det gjelder oversettelse av fiktive navn, og et utvalg av disse er med, f.eks. *Donald Duck* (*Kalle Anka*, *Anders And*), *Peter Pan*, *Spiderman* og *Harry Potter*. Målet er å vise brukerne hvor like språkene er på noen områder, men også at de kan være svært ulike på andre. De vanligste falske vennene må selvsagt også være med. For en norsk ungdom betyr *rolig* at det er *stille*, men en svensk vil oppfatte det som moro. *Artig* på dansk er å være høflig, mens det på norsk betyr å ha det moro. Et *marssvin* på norsk er utlukkende et lite kjæledyr, men for en dansk ungdom er det navnet både på et kjæledyr (overensstemmende) og på en liten hval (*nise* på norsk).

Det byr også på utfordringer å innpasse og forklare ord som bare finnes i ett eller to av språkene og mangler tilsvarende i det tredje: *bedstefar* (da), *bestefar* (no) og ?? i svensk. Ulike ord med samme referanse, er noe enklere: *amt* (da), *fylke* (no) og *län* (sv) eller *løbehjul* (da), *sparkesykke* (no) og *sparkcykel* (sv), *agern* (da), *eikenøtt* (no) og *ekollon* (sv). Mange ord er (nesten) like og har samme referanse: *adresse*, *bord*, *stol*, *skole*. De korte forklaringene som kreves på grunn av kostnadene med innlesingen, byr på utfordringer for redaksjonen som skal formulere dem. Jo lengre en forklaring er, jo lengre tid bruker vi i studio og det medfører økte kostnader for prosjektet.

Noen grupper av ord krever en særlig gjennomgang. Det er ord som har med kultur og religion å gjøre. Innvandrere har med seg sin egen kultur og religion når de kommer, og det må ordboka ta et visst hensyn til. Velger vi å ha med *biskop* og *prest*, må vi også ha med tilsvarende titler/posisjoner i de større religi-

onene som nå er representert i våre respektive land. Ord og uttrykk som gjelder skolehverdagen må være riktige og gjenspeile dagens ordbruk. Et eksempel er *gymnasium* som har gått ut av bruk i Norge. Dagens betegnelse på skolen som kommer etter ungdomsskolen, er *videregående skole*.

Opplysninger om enkeltord

Brukerne vil bare få tilgang til å se selve ordet og forklaringen på det. I basen vil det i tillegg ligge opplysninger om ordklasse og bøyning. Når det gjelder bøyning, legger vi inn hovedformene og de vanligste alternativene til bøyning om det finnes noen. For norsk finnes det både på bokmål og nynorsk alternative skrivemåter og bøyingsformer for mange ord, og her er det gjort et skjønnsomt utvalg. Disse opplysningene legger vi inn av to grunner: ordboka kan bygges ut seinere og hensynet til søkemulighetene. Hvis brukerne søker på en bøyingsform fordi de ikke kjenner grunnformen, skal de få treff på søket sitt, men de vil få fram grunnformen av oppslagsordet med forklaring. Denne løsningen gir større fleksibilitet og øker bruksmulighetene for ordboka. Om noen seinere skulle ønske å utvide ordboka slik at også bøyingsformer og ordklasse er aktuelt å vise for brukerne, ligger informasjonen der.

Trinnvis utvikling av ordboka

I første fase av prosjektet vil innholdet bli på dansk, norsk (bokmål og nynorsk) og svensk, og disse språkene utgjør kjernen i ordboka. I fase to av prosjektet vil innholdet bli sendt til oversetting til de andre nordiske språkene: grønlandsk, islandsk, færøysk, finsk og samisk (nordsamisk). Vårt prosjekt dekker ikke en fullstendig mangespråklig ordbok, men ved å oversette ordene og forklaringene til alle språkene, gir vi brukerne søkemulighet inn mot kjernematerialet. Når det gjelder disse oversettelsene, er det ikke nødvendig å ta hensyn til hvor mye plass forklaringene tar. Disse delene skal i første omgang ikke leses inn, og man kan da tillate seg å bruke litt mer plass til å forklare hva ordet eller uttrykket betyr. Denne delen er for brukere som ikke har norsk, dansk eller svensk som sitt førstespråk, men som ønsker å vite hva et dansk, norsk eller svensk ord betyr, og hvordan det høres ut. Forklaringene skal være til støtte for brukeren for å forstå betydningen av det danske, norske (bokmål eller nynorsk) eller svenske ordet. Arbeidsmåten tar høyde for seinere utbygging til en fullstendig mangespråklig ordbok. Antall søk og hvilke ord det søkes på, vil bli registrert og redaksjonen vil gjøre en vurdering med jevne mellomrom om vi skal legge inn

flere ord. Det er også mulig å tenke seg at brukerne kan melde fra om ord de savner.

Det nordiske samarbeidet er basert på at vi bruker dansk, norsk eller svensk i møter oss imellom, og det er forståelsen av disse språkene som i første omgang har vært vårt anliggende med prosjektet. Teknisk tilrettelegges ordboka for utvidelse til full flerspråklig ordbok, men økonomien setter stopper for det i denne omgang. Det vil imidlertid bli lagt inn pekere til andre ordbøker og nyttige ressurser fra inngangssida for ordboka.

I trinn tre ser vi for oss å utvikle egne undervisningsopplegg knyttet til ordboka, og tips for lærere om måter å bruke ordboka på både i morsmålsundervisningen og i andre fag, f.eks. når temaet er skole, politisk styresett, nordisk natur osv. Vi ser også for oss at det kan bli mulig å legge inn bilder og illustrasjoner koplet til ord og uttrykk for å hjelpe på forståelsen. Det var ønskelig å ha visuelle uttrykk med i første fase, men det er kostbart og av den grunn flyttet til trinn tre. Det er også mulig å tenke seg ordboka som en wiki-løsning der brukerne selv bidrar til utvikling av ordboka, noe som vil kreve en redaksjon som tar hånd om og vurderer forslag som kommer inn og sørger for å tilpasse dem formatet i basen.

Prosjektgruppen

Prosjektgruppen består av en person fra hvert av de skandinaviske landene: Pia Jarvad er hovedredaktør og har ansvar for det danske innholdet. Birgitta Lindgren er redaktør og ansvarlig for det svenske innholdet. Torbjørg Breivik er prosjektleder, redaktør og ansvarlig for de to norske versjonene av innholdet. Jakop Halskov fra Dansk Sprognævn/Nordisk Sprogkoordination har bidratt med teknisk tilrettelegging av arbeidsverktøyet. I tillegg har Bodil Aurstad fra Nordisk Sprogkoordination bidratt med sin erfaring fra ordboksarbeid.

Finansiering av prosjektet

Prosjektet har fått midler fra Nordpluss språk, fra Nordisk kulturfond, fra den nordiske språkkampanjen, både den nordiske og den norske delen, fra nettverket for språknemndene og fra noen av språknemndene. I tillegg bidrar de tre redaktørene med betydelig egeninnsats. Prosjektet har en total ramme på ca. DKK 1 mill. Språkrådet i Norge er juridisk eier av ordboka på vegne av Nettverket for språknemndene i Norden.

Status pr. oktober 2011

Planleggingen av ordboka startet for alvor i februar 2010 etter at det på nettverksmøtet for språkrådene i august året før var blitt foreslått at man burde undersøke muligheten for å lage en gratis nettordbok for barn. Høsten 2010 ble prosjektet presentert for nettverkets medlemmer. Nettverket sluttet seg til forslaget, og Nordisk språkkordinasjon påtok seg å være administrativ tilrettelegger. Søknader om midler ble sendt i flere omganger, og med positiv tilbakemelding fra Nordpluss språk om 40 000 euro til prosjektet, gikk prosjektgruppa i gang i januar 2011.

For å komme raskt i gang og få et visst basisordforråd vedtok prosjektgruppa å ta utgangspunkt i en eksisterende ordbok for barn og bygge ut den med et utvalg av ord som dekker de temaene redaktørene mente burde være med i en ordbok for skoleelever. Redaktørene har nå gått gjennom ca. 2/3 av materialet, og har lagt en plan for det resterende som tilsier at ordboka skal kunne lanseres rundt årsskiftet. Det gjenstår korrektur og noe justering av innholdet og forklaringene. Når dette er ferdig fra redaktørene, blir innholdet levert til produksjon av lyd (innlesing) og produksjon av databasen.

Lyden vil bli produsert ved at profesjonelle innlesere (ungdommer) leser inn hvert ord med forklaring, og de innleste filene blir så koplet til selve databasen. Syntetisk tale til opplesingen ble vurdert fordi det er billigere enn å bruke mennesker til innlesing, men resultatet ble for dårlig. Hensikten med ordboka er å bidra til å øke forståelsen av de andre nordiske språkene, og da må lyd kvaliteten være så god at det ikke hersker tvil om hva som blir lest. Den tekniske løsningen i databasen er tilrettelagt for å gi rask respons på brukernes søking.

Samarbeid med andre prosjekter

På vegne av språknemndene søkte prosjektgruppa om midler fra Nordpluss språk og fikk tilbakemelding om at vi burde vurdere mulighetene for samarbeid med Foreningen Nordens Forbund i Finland, som hadde søkt om midler til et nordisk parlørprosjekt. Parløren vil dekke hverdagsituasjoner for barn og unge som besøker et av nabolandene, og ordforrådet vil være dekket i ordboka.

I Norge er Språkrådet sammen med Foreningen !les og Foreningen Norden utpekt som bidragterne til Nordisk språkkampanje 2011. Den norske tXt-aksjonen går ut på å få barn og unge til å lese og lytte til tekster på svensk og dansk. Ordforrådet i tekstene skal være dekket i ordboka. Foreningen Norden i Norge har fått penger til et prosjekt der forfattere og litteraturformidlere fra Sverige og Danmark besøker ungdomsskoler og videregående skoler i Norge. Med besøket følger et undervisningsopplegg tilpasset læreplanens kompetanse-

mål, og ordboka vil være en støtte i undervisningen og nyttig oppslagsverk når barn og unge blir inspirert til å lese mer litteratur på nabospråkene.

LITTERATURLISTE

- Delsing, Lars-Olof & Lundin Åkesson, Katarina, 2005: Håller språket ihop Norden? En forskningsrapport om ungdomars forståelse av danska, svenska og norska. Tema-Nord 2005:573, Nordiska Kulturfonden, København.
- Maurud, Ø., 1976: Nabospråksforståelse i Skandinavia. En undersøkelse av gjensidig forståelse av tale- og skriftspråk i Danmark, Norge og Sverige. Nordisk utredningsserie 13. Nordiska rådet, Stockholm.

Aktuelle lenker

Dansk Sprognævn: <http://www.dsn.dk>

Foreningen!les: <http://www.foreningenles.no>

Foreningen Norden Norge: <http://www.norden.no/forfatterbesok2011.html>

Nordisk kulturfond: <http://www.nordiskkulturfond.org/>

Nordisk ministerråd: <http://www.norden.org>

Nordisk språkkampanje 2011: <http://www.norden.org/no/aktuelt/nyheter/spraakkampanje-skal-styrke-det-nordiske-kulturfellesskapet>

Nordisk språkkordinasjon: <http://nordisksprogkoordination.org/>

Språkrådet i Norge: <http://www.sprakradet.no>

Språkrådet i Sverige: <http://www.sprakradet.se>

Torbjørge Breivik

Språkrådet, Norge

torbjorg.breivik@sprakradet.no